

„Miért nehéz az iskolatáska?”

A tanulási nehézségek és zavarok problematikája az
iskolapszichológusi munkában.
A fejlesztőpedagógussal való együttműködés kérdései

Piros Vera

II. Iskolapszichológus Vándorgyűlés

2018. április 19-20. Szeged

- Mi függ a sikeres iskolakezdéstől?
- Milyen szerepet kap a gyerek életében a teljesítmény?

Elsajátítási és társas kompetenciák az iskolába lépés idején

- *Tanulási önszabályozás kognitív útja*: tudás megszerzése, tanulásról való gondolkodás, tanulási célok kitűzése, tervek készítése
- *Tanulási önszabályozás motivációs útja*: cél elérésére irányuló gondolkodás, viselkedést és érzelmeket felkeltő folyamatok, szándékok kivitelezése, cselekvés irányítása
- Kisgyerekkorban alakítja: szülő, óvoda, iskolai környezet

Tanácsok szülőknek iskolakezdéshez

1. Ne legyen túl nagy felhajtás
2. El kell fogadni, ha valamiben gyengébben teljesít
3. Maradjunk higgadtak, ha valami lassabban megy
4. Adjunk időt az átmenetnek
5. Korai lefekvés
6. Előkészület a gyerek dolga legyen
7. Étkezés az iskola előtt
8. Ne csak szokványos kérdések
9. A szülő ne gyakoroltasson
10. Akár az iskola ellenében is védeni a lelki egészséget

<http://www.koloknet.hu/iskola-2/10-tanacs-elsos-szuloknek/>

TANULÁSI NEHÉZSÉG/GYENGESÉG:

A legenyhébb problémák vagy átmeneti nehézségek. Az iskolai teljesítményelvárásoknak nem tud eleget tenni.

- jellemzője:
  - kezdettől alacsony színvonalon teljesít
  - jó tanuló hirtelen visszaesik

Pl.: környezeti hatások, egyenetlen képességek, motiváció
Kompetencia: Tanár, nincs szó fejlesztésről csak korrepetálásról vagy differenciált segítségadásról

TANULÁSI ZAVAR (SNI, BTMN):

A tanulás meglassúbbodott, késedelmet szenved ,

Pl.: Észlelési, emlékezeti, figyelmi nehézségek, alkalmazkodási nehézségek

Kompetencia: Gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus

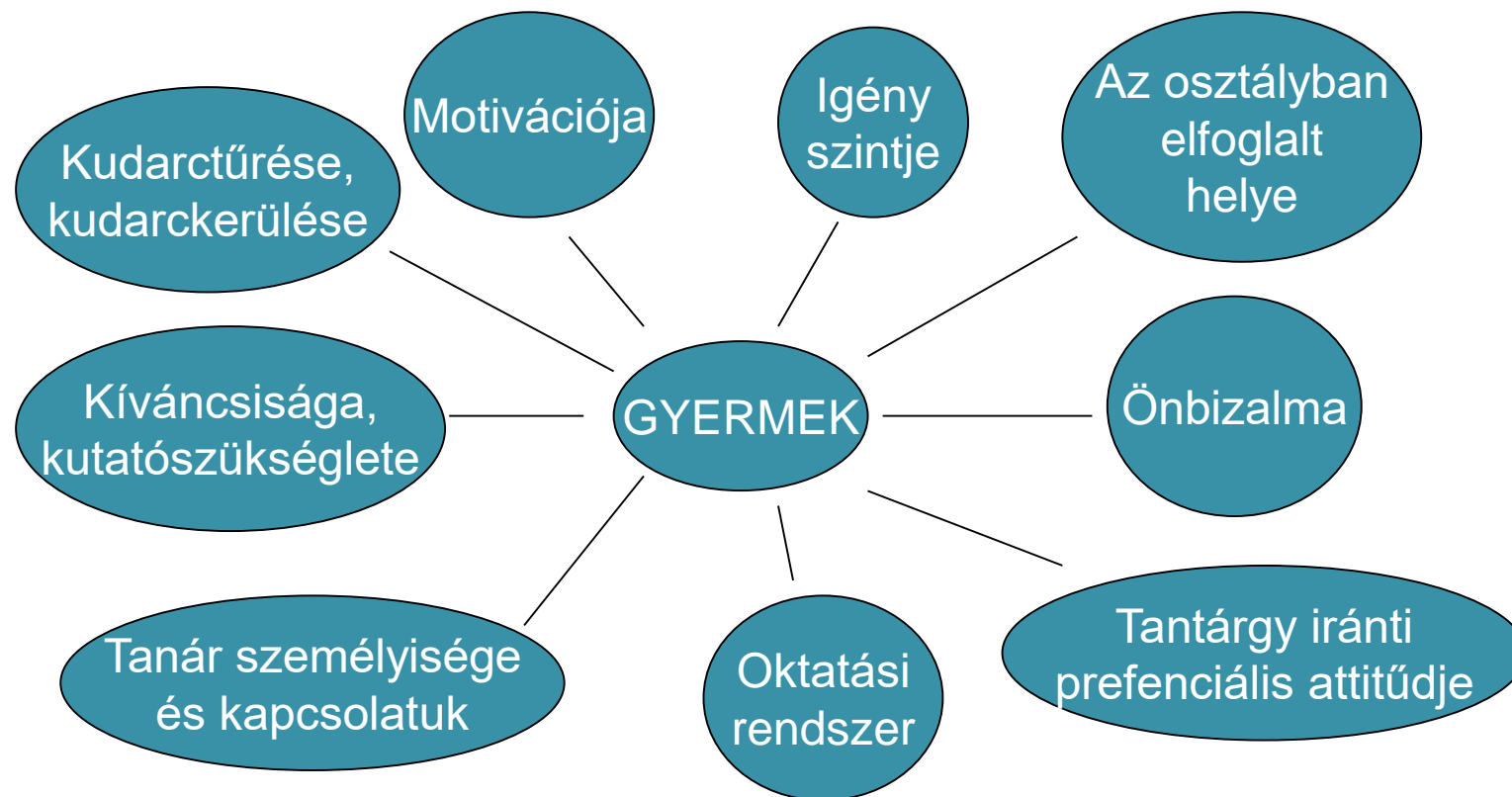
TANULÁSI AKADÁLYOZOTTSÁG:

A tanulás jelentős mértékű korlátozottsága figyelhető meg: átfogó, súlyos és tartós

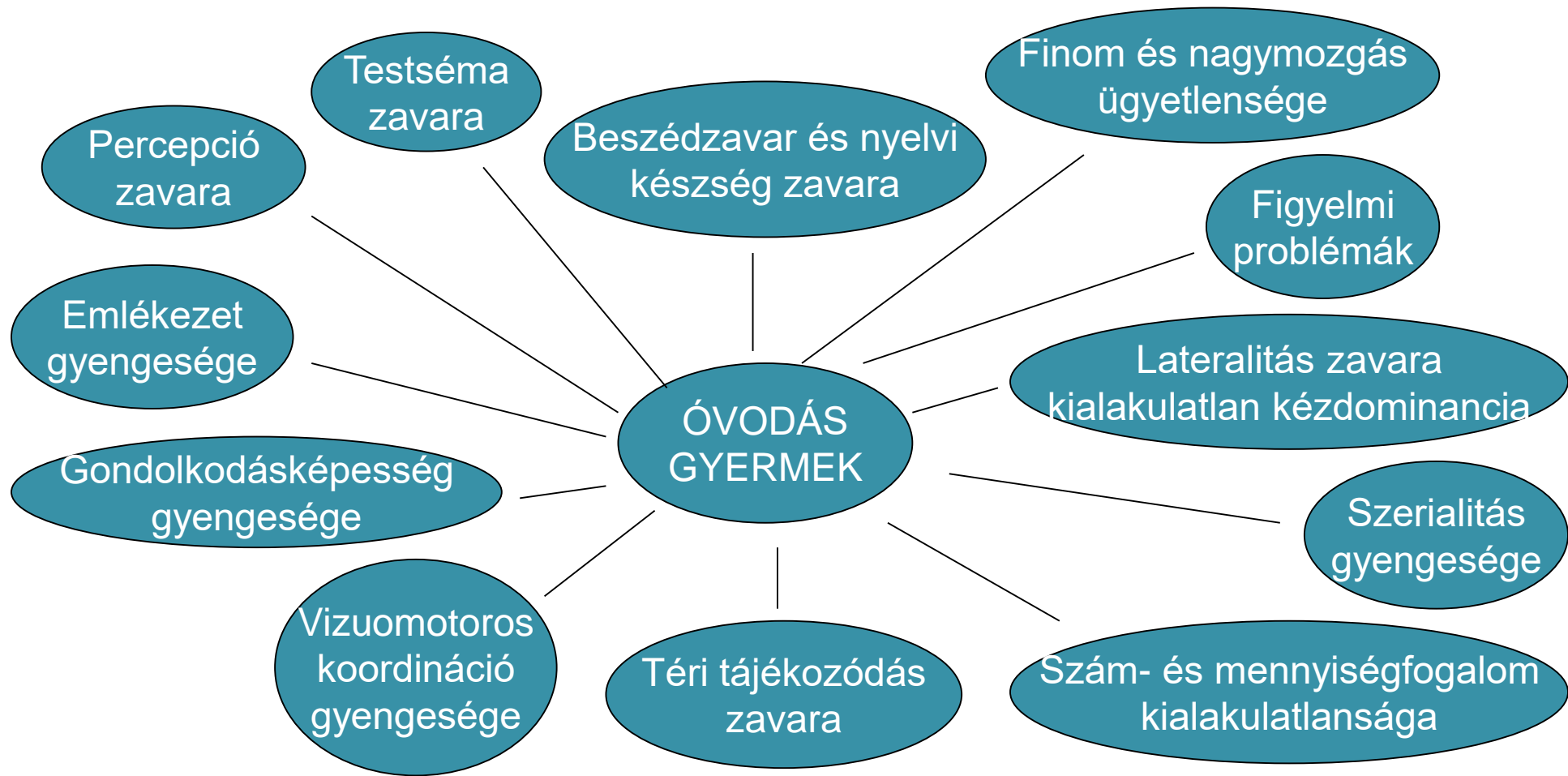
Pl.: Enyhe mértékű mentális retardáció

Kompetencia: Gyógypedagógus

TANULÁSI NEHÉZSÉG LEHETSÉGES OKAI

Tanulási zavarok előzményei

Tanulási zavarok szindróma

- Előfordulás: 15%
- Samuel Kirk: „Learning disability”. Ide tartoznak:
  1. Beszédfejlődés zavarai
  2. ADHD, annak egyes tünetei (van, ahol elkülönítik)
  3. Részképesség zavarok
  4. Másképp meg nem különböztetett tanulási zavarok

A tanulási zavarokat meg kell különböztetni az iskolai képességek normális változatainak megjelenésétől

A tanulási zavarok fő tünetei

- Viselkedési, aktivitási zavarok
- Figyelemzavarok
- Zavarok a percepció és motorikum területén
- Téri-orientációs problémák
- Szerialitás problémák
- Nyelvi fejlettség zavarai
- Az emlékezet gyengesége
- A gondolkodás problémái
- Szekunder tünetek

Irányzatok a kutatásban és terápiában

I. Neuropszichológiai megközelítés – Területspecifikus megközelítés, a „magfunkciók” károsodása

Háttérben lehet: Feldolgozási, vezérlési és aktivációs képességek hiányosságai a viselkedés dimenziójában.

Ritkán mutathatók ki organikus károsodások, inkább működési rendellenességek: MCD (minimális cerebrális diszfunkció)

Egyes területeket összehangoló rendszer zavara lásd hiperaktivitás

Irányzatok a kutatásban és terápiában

2. *Perceptuális, perceptuo-motoros elméletek* – terület- általános megközelítés

- a PM funkciók elégtelen integrációja és koordinációja
- Az észlelési és mozgási rendszerek összerendezettsége hiányzik, a vizuális folyamatok nem tudnak jól strukturált mintákat nyújtani a motoros tevékenység számára.

Tanulási zavarok szindróma

3. *Pszicholingvisztikai elméletek* – PL folyamatok rendellenességei. Főbb deficitek:

- Fonológiai, szintaktikai, szemantikai problémák
- Tiszta artikuláció hiánya
- Beszédészlelés akadályozottsága
- A nyelv nem tölti be szimbolikus funkcióját
- A nyelvi folyamatok nem integrálódnak más tanulási folyamatokkal

A fejlesztés alapelvei

- Érés folyamatokhoz mindig kell a környezeti hatás
- A genetikai program kibontakozása csakis sajátos környezeti feltételek mellett lehetséges
- Fejlesztés lényege: környezeti feltételek illesztése az érési folyamathoz
- **Prevenció:** támasznyújtás, megfelelő környezet biztosítása
- **Korrekción:** fejlődési ívben bekövetkezett megakadás, lemaradás rendezésére irányuló beavatkozás

Mi NEM a fejlesztés	Mi a (fejlődéstani szemléletű) fejlesztés
erőltetett változtatásra törekvés, korrepetálás	teljesítményt (vagy viselkedést) létrehozó pszichikus funkciók, struktúrák megváltoztatását célozza
direkt ráhatás	indirekt, az okra irányuló
Fejlődési ütem mechanikus gyorsítása	Korosztály érési folyamatához igazított, életkori sajátosságokhoz illeszkedő támasznyújtás
Hagyományos szintű felzárkóztatás – hiba szintjén gyakoroltat	Az éppen fejlődő pszichikus funkciók kibontakozásához biztosít megfelelő feltételeket a környezetben
	visszavinni a gyereket az elakadás helyére (regresszió) és onnan felépíteni a fejlődés folyamatát

<http://www.vankomagdolna.hu/index.html>

Mik a fejlesztőpedagógus feladatai, hogy az egyéni fejlesztés sikeresen megvalósulhasson:

- tájékozódás a gyermek helyzetéről (szociális körülmények, tanulási képességvizsgálat eredménye stb.);
- az iskolán kívüli támogatók (például szülők) megnyerése;
- folyamatos megfigyelések a gyermekről (szokásai, kedvelt tevékenységei, motiválhatósága, együttműködő képessége);
- diagnosztikus mérések végzése, értékelése;
- az egyéni fejlődési ütemhez igazított tanulási módszerek, hozzárendelt eszközök megválasztása;

Hogy az egyéni fejlesztés sikeresen megvalósulhasson:

- folyamatos konzultáció az érintettekkel (gyermek, szülő, gyógypedagógus stb.);
- a napi tevékenység tudatos tervezése;
- folyamatos visszacsatolásra épített tervezés és szabályozás.

Egyéni fejlesztési terv – definíció, tartalom

- Olyan tervezési folyamat , mely tartalmazza a kiindulási helyzetképet, a célt, a végrehajtó személy nevét, a helyet, az időt, a megvalósítás tervét és az alkalmazott módszereket.
- Tartalmazza a célok elérésének lépéseit és tervezett eszközeit, az eredményesség mérésének, észlelésének paramétereit, indikátorait. *Reálisan megfogalmazott fejlesztési célok!*
- A terv készítésekor alkalmazkodni kell a gyermek, tanuló életkorához, életviteléhez.
- Funkciója a segítségnyújtás tervezése, koordinálása és ellenőrzése.

Feltérképezendő képességstruktúrák

- **Affektív terület**

- **Szociabilitás**

- Szociális kompetencia, normákhoz való igazodás megtanulása, interiorizálása
    - Kapcsolat a felnőttekkel
    - Kapcsolat a kortársakkal
    - Közösségben elfoglalt hely

- **Érzelmi intelligencia**

- Frustráció kezelése
    - Empátia
    - Önismeret
    - Társismeret

Feltérképezendő képességstruktúrák

- **Pszichomotoros funkciók**

- **Mozgás**

- Nagymozgás
- Finommotorika
- Grafomotorium
- Beszédmozgás

- **Orientáció**

- Testséma
- Téri orientáció
- Idői orientáció

Feltérképezendő képességstruktúrák

- **Pszichomotoros funkciók**

- **Beszéd**

- Artikuláció
- Szókincs
- Grammatikai viszonyok
- Mondatalkotás
- Beszédészlelés, szóismétlés, szólánc, szógyűjtés, hangtalálás, hangidőtartamok, zöngés-zöngétlen, szótagolás, szóalkotás hangokból
- Beszédmegértés, kommunikációs helyzetek, szókincs, értésellenőrzés

Feltérképezendő képességstruktúrák

- **Kognitív funkciók**
  - **Észlelés**
    - Vizuális
    - Auditív
    - Haptikus
  - **Figyelem**
    - Végrehajtó funkciók
    - Vizuális
    - Auditív
  - **Emlékezet**
    - Munkamemória
    - Vizuális
    - Auditív
  - **Képzelet/Kreativitás**

Feltérképezendő képességstruktúrák

- **Kognitív funkciók**

- **Gondolkodás**

- Analógiák
    - Indukció
    - Dedukció
    - Rész-egész viszony
    - Összehasonlítás

- **Szerialitás**

- Tárgyak sorrendje
    - Hangok sorrendje
    - Számok sorrendje
    - Szavak sorrendje
    - Ritmusérzék
    - Automatizmusok

Feltérképezendő képességstruktúrák

- **Kognitív funkciók**
  - **Intermodalitás**
    - Akusztikus ingerekhez vizuális inger
    - Vizuális ingerekhez akusztikus inger
    - Taktilis ingerekhez auditív és vizuális
    - Multiszenzoriális
- **Általános tájékozottság**

Példa a pszichikus funkciók integrációjára

- Ahhoz, hogy az írás azon belül a tollbamondás sikeres legyen, a következő részképességek megfelelő működése szükséges:
- Auditív figyelem – A tanár hangját hallani
- Auditív emlékezet – Felidézni a hallott mondatot
- Auditív analízis – A mondatot szavakra, hangokra bontani
- Auditív differenciálás – A hasonló hangzású hangokat elkülöníteni
- Vizuális emlékezet – A hangokhoz betűket azonosítani
- Vizuális differenciálás – A hasonló betűktől elkülöníteni
- Intermodális összekapcsolás – A hallott hangokat, látott betűket összekapcsolni
- Vizuomotoros-koordináció – A kívánt helyre írni
- Térorientáció – A kívánt helyre írni
- Szerialitás – Betűk, szavak sorrendjét tartani

Magasabb szintű feldolgozás csak ezután lehetséges

Pl.: szövegértés, kategorizáció, absztrakció, kauzális viszonyok megértése, analógiák megértése, rész-egész viszonyok megértése

Társadalmi vonatkozások

- Írás-olvasás nehézség szembetűnőbb
- Számolás/matematika – más társadalmi elbírálás
- Számológépek – palástol és áthidal
- ADHD – sokkal kisebb elfogadás, konfliktusok a mindennapokban

Néhány szó a tanulási zavarokkal együtt járó másodlagos problémákról

2 tipikus problémás szülői magatartás:

1. Csalódott, „hibás” gyerek
2. Mártír

Mire fordítja a gyerek a belső energiáit?

- Konfliktusok
- Agresszív szülő
- Bűntudatképzés
- Önbizalomhiány
- Testvér problémák
- Iskolai harcok
- Szorongás

Néhány szó a tanulási zavarokkal együtt járó másodlagos problémákról - ADHD

- **elhúzódó pszichikus érés** - alacsony frusztrációs tolerancia, erős rugalmatlanság, változások elviselésének képtelensége, dac, tanítási szituációban megnyilvánuló éretlenség (bohóc), erős egoizmus, megszokott életritmushoz és tárgyi környezethez való merev ragaszkodás, gyakori naivitás

Néhány szó a tanulási zavarokkal együtt járó másodlagos problémákról - ADHD

- **Szófogadatlanóság, renitencia** – ellenállás a direkt utasításokkal, szabályokkal, a felnőtt környezet tiltásaival szemben. A hagyományos fegyelmezés eszközei nem hatnak.
- **Figyelmet követelő magatartás** – igénylik a szociális környezet odafigyelését, ezt is szolgálhatják a tanórai renitenskedések

Néhány szó a tanulási zavarokkal együtt járó másodlagos problémákról - ADHD

- **Emocionális problémák** – érzelmi labilitás, hangulatingadozás, a magatartás kiszámíthatatlansága, könnyen ingerelhetőség, irányíthatatlan érzelemkitörések. Önmagát és tulajdonságait negatívan értékeli
- **Szociális problémák** – dominanciára, az aktuális tevékenység meghatározására és kijelölésére törekszik, nem tűri az ellenállást, képtelen a kompromisszumra, a konfliktusokat leginkább erőszakkal oldja meg.

Néhány szó a tanulási zavarokkal együtt járó másodlagos problémákról - ADHD

- **Nyelv és beszédfejlődés zavara** – 30-50%-nál. Extrém érzékenység a hangokra!
- **Koordinációs nehézségek** – 50%, diszharmonikus, darabos, merev ügyetlen mozgás. Mozgásfejlődési szakaszok kimaradása, felcserélődése. Korlátozott finommotorika, ügyetlen eszközhasználat, rossz pl. labdajátékokban.

Néhány szó a tanulási zavarokkal együtt járó másodlagos problémákról - ADHD

- **Észlelési zavarok** – Tapintás és mozgásészlelés hiányos. Hallási vagy látási ingerek között rosszul szelektál. Csak részleteket érzékel, nem hallja vagy látja az összhatást. Nem érzi a különbséget pl. a szeretetteljes vagy ironikus hangnem között.

Néhány szó a tanulási zavarokkal együtt járó másodlagos problémákról - ADHD

Taktilis ingerlés szerepe

- nem tudja megállapítani a érintés szándékát,
- nem szeret mezítláb sétálni fűben, homokban
- nem szereti a hajmosás, hajvágást
- taktilis ingerelhetetlenség
- kizárólag nagy intenzitású ingereket veszik tudomásul
- csökkent a fájdalomérzékelés

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni

- Képesé tevés, hogy felelősséget érezzen magatartásáért – egyértelmű elvárások, amik be is tarthatóak a gyerek számára. De a viselkedés sokszor független a neveléstől! A jó magatartás jutalmazása.
- Alapvető eljárások: szabályok felállítása. Következetes, egyértelmű, kiszámítható otthoni környezet. – szülőknek gyakran ez durvának tűnik, de a határozottság ≠ durvaság.

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni

- Kognitív viselkedésterápiák
- Zsetongazdálkodás, önszabályozás elősegítése
„Stop, look, listen and think!”,
problémamegoldó stratégiák kialakítása
- Környezeti ingerek csökkentése (?)
- Módszerspecifikus terápiák Pl. SZIT-Ayres,
TSMT, Alapozó, stb.

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni (ami a tanórára is bevihető)

- Kérdezzük a gyereket, neki mi lenne a jó
- Keretek kialakítása, szokásformálás. Hasonló keretek a fejlesztésen, és az iskolapszichológusnál
- Minél kevesebb „idő-mért” teszt, helyzet
- Mindig ugyan ott ül és ugyanazok a padtársai
- Lehetőleg első pad, a felnőttel folyamatosan fenntartott kontaktus érdekében.
- Gyakori változás következményei: az osztálytermet új perspektívából megismerni, számtalan új inger, padtárs váltás is figyelemelterelő.

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni (ami a tanórára is bevihető)

- „Menekülési” lehetőségek biztosítása
- Minőség a mennyiség előtt
- gyakori visszajelzés
- Összetett feladatok lebontása
- iskola-otthon-iskola üzenőfüzet
- elérhető tanuló társ beszerzése
- ne csak kríziskor találkozzunk a szülővel
- tegyük egyértelművé a többiek számára, mi a baja (?)

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni

Ami az engedelmisséget csökkenti:

- Ellenállás az autoriter stílusban kommunikáló személyekkel szemben. Utasítások megfogalmazása Gordon-stílusú én-üzenetekben célravezető
- Átlagon felüli érzékenység az elfogadásra vagy el nem fogadásra
- Csak olyan elvárást hajlandó interiorizálni, amely értelmes voltáról meg van győződve. (pl. nem megy be órára, ha feleslegesnek tartja)

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni

A szülők támogatása és edukációja

- A társas környezet az anyát hibáztatja.
- Egyedüli vagy legfiatalabb gyerek esetében: elkényeztetés, többgyerekes családnál: elhanyagolás.
- A tanulási gondokat csak értelmi fogyatékoság esetében tartják elfogadhatónak, normál értelmi szint mellett nem létezik ilyen jelenség.
- A szülő folyamatos idegrendszeri és pszichés kimerültsége

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni

A szülők támogatása és edukációja

- Társas környezet részéről gyakori megalázó, megszegyenítő megjegyzések a gyerek nyilvános helyen történő negatív viselkedése miatt.
- Kognitív disszonancia a szülőben „két pofont kell adni neki, ilyen baj nem létezik, le kell önteni hideg vízzel”

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni

A szülők támogatása és edukációja

- Értetlenség még: a szülő megakadályozza a gyerek önállósulását.
- Fokozott mértékű igény a kapcsolattartásra még felnőtt korban is.
- Napi szintű fokozott zajkeltés zavaró tényező a lakókörnyezetben élők számára
- Idővel nagyfokú rezignáltság a szülőben, nincs erejük, hogy a környezetükben élőket felvilágosítsák a helyzetről.

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni

A szülők támogatása és edukációja

- gyakorlott szülők is elbizonytalanodnak és tanácstalanná válnak a gyerekekkel való helyes bánásmódot illetően. Kétségbe vonják saját szülői szerepre való alkalmasságuk
- a szülő úgy érzi, a gyereke érzelmileg utasítja el őt.

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni

- Ha a gyerek külön módszerspecifikus fejlesztésre is jár (pl. alapozó terápia, TSMT, Ayres terápia, stb.)
  - Figyelni a terápiás regresszió jelenségére
    - Korábbi életszakaszokra jell. Fejlődés-lélektani megnyilvánulások – korábbi mozgásformák újramodellezése (gurulás, kúszás, mászás)
    - Fixációs területhez való visszatérés – bántalom, sérülés
    - Érzelmek, elhárítási mechanizmusok
    - Teljesítményzavarok
      - Iskolai követelményekben
      - Mozgásteljesítmény visszaesésében
      - Önállóság terén
    - Pszichoszomatikus testi tünetek
    - Beszédben jelentkező tünetek

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni

Ha a gyerek külön módszerspecifikus fejlesztésre is jár (pl. alapozó terápia, TSMT, Ayres terápia, stb.)

- Kapcsolattartás a szülővel
  - Ő viszi és tartja a gyereket a terápiában (motiváltság)
  - Regressziós időszakban a környezet sokat segíthet és árthat (kettős szint, valós és regressziós – klf. korosztályok nehézségei)
  - Regresszióban környezet ugyan úgy reagál, mint korábban
  - Regresszióban esély a javátételre

Miben tud a fejlesztő és a pszichológus együttműködni

A változás személyiségdinamikája

- Búcsú a megszokottól (eddig túlélés, most akadály)
- Bizonytalan átmeneti állapot (szorongás)
- Új kezdete:
  - A résztvevők tanulják az újat
  - Elbizonytalanodás, sikerek, kudarcok, magas szorongásszint, spirál alakú út
  - Nehézségek tudatosítása, komplex probléma leegyszerűsítésére törekvés
  - Problémamegoldás

Amire a fejlesztőknek még szükségük lenne:

- Mentálhigiénés támogatás
- Ismeretátadás
- Esetmegbeszélések, team munka
- A felelőségek tisztázása
- Ne marginalizálódjanak a szervezeten belül

Köszönöm a figyelmet!